

ונחוחים ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים. אבל
 "הגומל" אל יברך מכמה טעמים כדלהלן:

אוצר החכמה

א. החתם סופר (חלק או"ח סימן נא) כתב שברכת הגומל נתקנה במקום קרבן תודה שהניצול מסכנה חייב להקריב, והגע עצמך האם אדם זה שנסע בשבת במזיד יוכל להקריב קרבן תודה על נסיעתו, הרי עליו נאמר "וזבח רשעים תועבה" ויעויין במשנה למלך (פ"ג משגות ה"ז) אם החוזר בתשובה יכול להקריב קרבן על חיוב שנתחייב בהיותו רשע. ויתכן דברכת שעשה לי נס במקום הזה יוכל לברך לפי טעם זה דברכת שעשה לי נס לא נתקנה במקום קרבן, וגם אפשר לאומרה יחיד בלי מנין.

ב. המנחת אלעזר (ח"ד סימן מז) דן באדם שהכניס עצמו לסכנה כדי להציל רכושו וניצול בדרך נס שאינו מברך הגומל, וטעמו הוא... "כיון שאין ראוי לעשות נס וגאולה על ידי מעשה ההוא, כנזכר מהמהרש"א, אם כן אין ראוי לברך ברכת הגומל על מעשה ההוא אף שניצול בדרך נס כיון שנעשה נגד רצון ה' בתורתו" לפי זה גם בענייננו כך, אין לברך הגומל אף שניצל בדרך נס כיון שהמעשה שעליו נעשה הנס היה נגד רצון ה' (ולפעמים עושה ה' נס לרשע כדי לשלם לו בעולם הזה עבור מצותיו ולהאבידו חלילה מהעולם הבא, ואם כן מי יודע אם נס זה הוא לטובת האדם). ויעויין בלב חיים (ח"ג סימן נג) שדן באדם ששתה סם המוות ונסתכן, והשתדלו בו הרופאים הרבה מאד, והצליחו לרפאותו, האם יברך הגומל, כי שמא חולה ונתרפא, החולי בא לו על כרחו, שהוא לא רצה בכך ומן השמים החליאוהו, מה שאין כן זה שהביא עליו בידיו את הסכנה אולי לא יברך? מסקנתו היא שיברך, ויתכן שאין מחלוקת בין המנחת אלעזר ללב חיים, כי זה ששתה את סם המוות עשה זאת מתוך "זלעפות רעב" כמו שכתוב ב"לב חיים" ואין אדם נתפס בעת צערו, ולכן אין דינו כעובר במזיד על מצות ה'.

דף נד ע"ב

ארבעה צריכין להודות

לברך הגומל מתוך ערגת הנפש

שאלה עבר ליד ככר בשעה שהיה שם פיגוע, וכמעט נהרג. מן הדין יתכן שפטור מלברך הגומל, אך מרגיש בנפשו שחייב להודות ולהלל להשי"ת, האם מותר לו לברך הגומל?

תשובה בחוות דעת (יו"ד סימן קי דיני ספק ספיקא סק"כ) כתב דאדעתא דנדבה מותר לברך ולהודות אפילו בהזכרת ה'. דרך אדעתא דחוב אסור. ומטעם זה כתב ללמד זכות על האומרים במעמדות ובקשות ברוך אתה ה' דדוקא דרך חוב אסור. דהא חזינן דהרבה פיוטים וזמירות נתייסדו ונתקנו בלשון ברכה והודאה, בהזכרת שמו, ומה הפרש יש בין ברוך ה' ובין ברוך אתה ה', עיי"ש. ואם כן אולי יקרא ברכת הגומל מתוך הרמב"ם וכעין מה שיעץ ה"אבני נזר" בהלכות אכילת מרור בליל הסדר על אכילה פחות מכשיעור, וצ"ע.

והנה דברי החו"ד צ"ב מדוע בדרך נדבה אין כאן לא תשא, וראיתי בנחלי אפרסמון יתרו מצוה ל' שכתב: עפי"מ דנאמר בר"ן בנדרים ט'. מי שכוונתו רצויה יותר קרוי נדר. אם כן מי שבירך אדעתא דחוב, ופן ואולי אינו חייב א"כ הוי לשוא, והוא בגדר לא תשא, אבל מי שברך אדעתא דנדבה וכוונתו רצויה, מותר לברך ולהודות וזה בעצמו הוי עבודת ה' וכו'. יש לנו קצת להוסיף, דהרי נאמר הלוואי ויתפלל אדם כל היום. אם כן כשמרגיש צורך לברך הגומל לחייבים טובות, הרי זה בבחינת מברך פעם נוספת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל.

גם יש מקום לדברי החו"ד עפ"י מה שכתב החזו"א (או"ח סימן קלו ה') וז"ל: כתב המג"א רט"ו ו', דדעת הרמב"ם דמברך ברכה שאינה צריכה דאורייתא, ואין זה מוכרח, דדרך הודאה לאו לבטלה היא, ורשאי אדם לנסח תפילה ותהלה להשי"ת ורק דרך ברכה שקבעו חכמים אסור לבטלה, יעו"ש. ואם כן יש מקום לדברי החו"ד שאם אומרו בדרך נדבה מותר. אך בכ"ז נלעג"ד שעדיף שיעלה לתורה ויברך ברכו ויחשב לו כמברך הגומל לשיטת התורת חיים, כידוע.

ויעויין ביאור הלכה (סימן ריח ס"א ד"ה כגון, בשם כפתור ופרח פ"ז), שאין לברך עד שיראה בפרט מקום הנס... ומיהו בכל מקום שיראה, חלק מן הים, או מן הירדן, ראוי להזכיר חסדי ה' והשגחתו עליהו ויודה וישבח כפי כחו [ר"ל שבח בעלמא בלי שם ומלכות] וכן הענין בראותו מקום שהאל יתברך עשה פלא או נס לקצת נביאים... עכ"ל. גם בענייננו, ראוי מאד לשבח את השי"ת כפי כחו בלי שם ומלכות ומסתבר שיקיים בזה ולעבדו בכל לבבכם.

דף נד ע"ב

ארבעה צריכין להודות

נוסעי האוטובוס בקו 87, היברכו הגומל, ושעשה לי נס?

שאלה

הנוסעים באוטובוס (מספר 87, ביום חמישי ד' חשון תשס"ג) כשהמחבל ימש"ו עלה לאוטובוס על מנת להשמיד ולהרוג, והם ניצלו בחסדי השי"ת וברחמיו המרובים, האם יברכו הגומל, ושעשה לי נס במקום הזה?

תשובה נאמר במשנ"ב (סימן ריח ס"ק לא) שבברכת הגומל לא קפדינן כולי

האי שיהיה נס גמור, ומה שכתוב בסימן ריח ס"ט שאינו מברך שעשה לי נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו אינו חייב לברך ויש מי שחולק. הדברים האלו נאמרו כלפי ברכת שעשה לי נס במקום הזה. והנה כפי ששמענו מראה המחבל היה דומה ליהודי, ולא עלה כל חשד עליו שהוא מחבל. אלא שמעד בעלייתו ונפל, וירדו אנשים מהאוטובוס לעזור לו לקום ואז חולצתו התרוממה (עקב הנפילה) ועל ידי זה נתגלתה חגורת הנפץ, והרחיקוהו מהמקום ונוסעי האוטובוס ניצלו.

כפי הנראה הרי זו שרשרת של השגחה פרטית שלא כדרך הטבע. שהרי עד כה המחבלים המתאבדים עלו ולא מעדו ונפלו, וזממם עלה בידם, ומחבל זה נתקיים בו נבואת ישעיהו בהפטר פרשת אותו שבוע: "ואנכי בראתי משחית לחבל, כל כלי יוצר עליך לא יצלח" (ישעי' נד, יז), ומסתבר שהתגלות החגורה נחשבת להצלה שלא כדרך הטבע.

ודומה למבואר בשו"ע (סימן ריח ס"ט) מי שנעשה לו נס כגון גנבים באו לו אם שודדי לילה [והיה קרוב לסכנה על ידם, משנ"ב] וניצול מהם צריך לברך. וכתב המשנ"ב (ס"ק לא) מי שהלך בדרך אפילו שלא במקום סכנה ובאו עליו לסטים להרגו, וניצול, לכו"ע מברך ברכת הגומל, לכן לענין הגומל נראה דלכו"ע מברך.

ולענין ברכת שעשה לי נס במקום הזה כתב השו"ע (סימן ריח סעיף ט') שאינו מברך שעשה לי נס, אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול כדרך מנהג העולם דהיינו שצעק לעזרה, או שנזדמנו בני אדם שם וברחו אינו חייב לברך עכ"ד. ולכן בענייננו שהצלתם היתה על ידי מאורעות לא שכיחים, כגון המעידה והנפילה והתגלות החגורה, אולי חייבים לברך גם שעשה לי נס

במקום הזה. שהרי כולם ראו בעינים ש"חרבם תבא בלבם, וקשתותם תשברנה" (תהלים ל"ז ט"ו) "וכן יאבדו כל אויבך ה'".

ו**כתב** המשנ"ב (סוף סימן ריח) מי שנעשה לו נס יש לו להפריש צדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה.

דף נד ע"ב

ארבעה צריכין להודות

ברכת הגומל על הצלה מפסגה שנתגלתה מבעוד מועד

שאלה א. אדם שמכתבים רבים של צדקה הגיעו אליו, וביניהם מעטפה ממולכדת שאילו היה פותחה, היה נהרג. אך שותפו עבר לידו, ונפל חשד בלבו על מעטפה זו, והזמין משטרה ונתגלה שהמעטפה ממולכדת. האם יברך הגומל?

ב. חומר נפץ עם שעון שהונח בין בלוני גז וילד עבר ובנס גילה אותו, האם יושבי הבית יברכו הגומל?

ג. מכונית שהתנגשה או התהפכה, והנוסע ניצל בנס, האם יברך הגומל?

תשובה במקרה א' - נראה שיברך, מאחר וקרה כאן נס ודומה לנפל עליו שור או ארי כדי להורגו וניצל מידיהם, שמברך הגומל, כמבואר בשו"ע סימן ריט ס"ט ובמשנ"ב ס"ק לב. כך גם במעטפה זו היה חומר נפץ שברך הטבע היה עומד ליהרג, והשי"ת שלח לו את שליחו (בזכות הצדקה שעשה) והצילו מיד מלאך המות, בכה"ג מסתבר שיברך.

במקרה ב' - לעומת זאת חומר נפץ שהונח בין בלוני גז עם שעון השהייה, עד שהגיעה השעה של הפיצוץ, עדיין לא היתה סכנה מוחשית, וחומר הנפץ התגלה בחסדי ה' טרם הגיעה השעה היעודה, בכה"ג מסתבר שלא יברך, משום שנמנעה סכנה, ולא אתרחיש ניסא של הצלה מהסכנה (לעומת זאת במקרה א' הרי כל רגע ורגע עמד לפתוח את המעטפה, והיא היתה מתפוצצת, לכן מסתבר דיברך).

במקרה ג' - נראה דאם אירעה התנגשות בין ב' כלי רכב ובס"ד לא קרה שום דבר, הרי הסברא נותנת שלכן ניצול משום שהחבטה לא היתה